

Vannforskriften i regulerte vassdrag – erfaringer fra vannområde Mjøsa

Av Odd Henning Stuen

Forfatteren er vannområdekoordinator/daglig leder i Vassdragsforbundet for Mjøsa med tilløpselver.

Innlegg på seminar i Norsk Vannforening 18. januar 2017.

Innledning

Mjøsa er ett av to store vannområder nord i vannregion Glomma. Nedbørfeltet er over 17000 km² og strekker seg fra 2469 moh til 123 moh. 61 % er snaufjell og uproduktiv mark, 31 % skogsmark, 2 % dyrka mark og 2 % innmarksbeite. Gudbrandsdalslågen utgjør 70 % av nedbørfeltet. Det er mer enn 40 elver som renner inn i Mjøsa. I vannområdet finner vi et meget stort antall vannfore-

komster og svært mange elve- og innsjøtyper. Mange av vannforekomster er såkalte sterkt modifiserte vannforekomster (SMVF). Vannområde Hunnselva var et pilotprosjekt og ga oss nyttige erfaringer fra første planfase.

De fleste vannforekomstene er i god og svært god miljøtilstand, mens ca 1/3 er i moderat eller dårligere tilstand, det vil si at det er nødvendig med tiltak for å nå målet om minst god økologisk tilstand, eventuelt godt økologisk potensiale.

Hovedutfordringene i vannområde Mjøsa er knyttet til vassdragsreguleringer (figur 1), flom-/

Figur 1. Hunderfossen i Gudbrandsdalslågen. Foto: Ola Hegge, Fylkesmannen i Oppland.

erosjonssikring, kanalisering og opprensning, jordbruk, spredt avløp, kommunalt ledningsnett og renseanlegg, miljøgifter i fisk, dyreplankton og sedimenter i Mjøsa, samt utbygging av vei og jernbane.

Forbitapping av vann over reguleringsdammer for å øke minstevannføringen på elvestrekninger er av de viktigste foreslåtte tiltakene for å nå miljømålene i vannområde Mjøsa. Nedenfor viser to bilder fra Hunnselva samme

Figur 2. Parti i Hunnselva. Øvre bilde viser elvestrekningen uten minstevannføring. Nederste bilde viser samme strekning med slipp av minstevannføring – Foto: Odd Henning Stuen

strekning uten minstevann og med et prøvevannslipp på 180 l/s (figur 2). Under høringen mente nok mange at minstevannføringen kunne vært en del større enn på det nederste bildet. Jeg er usikker på hvor langt denne saken har kommet hos vassdragsmyndighetene.

Selve prosessen fra karakterisering til vedtatt/godkjent vannforvaltningsplan har vært, og er fortsatt, en stor utfordring. Vannområde Mjøsa er omfattende og består av mange vannforekomster. Hvor godt er kunnskapsgrunnlaget? Hvor gode er tilstandsvurderingene? Er medvirkning og lokal involvering god nok? Vet vi nok om ulike påvirkninger som grunnlag for risikovurdering og forslag til tiltak? Dette utgjør sentrale spørsmål i prosessen.

Veien fra plan til handling er også utfordrende. Med sterke sektormyndigheter og stor-samfunnets prioriteringer er det grunn til å spørre hvorvidt det er motivasjon nok og politisk vilje til å gjennomføre påkrevde tiltak? Klarhet rundt ansvar, prioritering, økonomi og andre virkemidler er derfor viktig. Manglende kost/nytte-tall som grunnlag for prioritering er et gjennomgående problem i norsk vannforvaltning pr. i dag.

Regulerte vassdrag – Revisjon av konsesjoner

Utgangspunktet kom som nasjonale føringer/prioriteringer fra NVE og DN (rapport nr. 49/2013).

Ut fra forhåndsbestemte kriterier gjennomgikk direktoratene de vassdragskonsesjoner som kan revideres innen 2022 (300-400 konsesjoner etter vassdragsreguleringsloven).

50 vassdrag gis høy prioritet ved revisjon, 53 vassdrag er gitt lavere prioritet, mens 84 vassdrag foreslås ikke prioritert. I de fleste prioriterte vassdragene er hensynet til fisk og fiske særlig vektlagt. For øvrig er hensynet til landskap og friluftsliv og ivaretagelse av viktig naturmangfold lagt til grunn i mange av vassdragene.

I vannområde Mjøsa gis kun Roppa og Raua (Gausavassdraget) høy prioritet, mens sjøene Aursjoen, Raudalsvatn og Breidalsvatn (alle i Skjåk) gis lavere prioritet.

Lokal tiltaksanalyse våren 2014

Her var man langt rausere med prioriteringene, og det ble enighet mellom brukerinteressene gjennom dialog og medvirkning. Fylkesmannen i Oppland er arkitekt for disse prioriteringslistene, som bygger på innspill til den ovennevnte rapporten.

I denne lokale prioriteringen er det slik at prioritet 1 tilsvarer kategori 1.1. i den nasjonale gjennomgangen, prioritet 2 tilsvarer kategori 1.2 og prioritet 3 tilsvarer kategoriene 2.1 og 2.2. Den lokale prioriteringen er særlig viktig for utbygginger som ikke har vært gjenstand for vurderingene i den nasjonale gjennomgangen. Dette gjelder forslag til vilkårsendringer/innføringer av vilkår som ikke kan skje gjennom tidsbestemt revisjon etter vassdragsreguleringslovens § 10 nr. 3, men hvor endringene krever innkalling til konsesjonsbehandling etter vannressurslovens § 66, omgjøring etter vannressurslovens 28, eventuelt med hjemmel i bestemmelser i eksisterende konsesjonsvilkår. Flere av disse er prioritert svært høyt og på nivå med konsesjoner i kategori 1.1. i den nasjonale rapporten.

Under prioritet 1 finner vi Våla (Vinkelfallet), Gausa (Raua og Follebu kraftverk), Mesna (ned til Kroken), Lågen (Hunderfossen) og reguleringene i Hunnselva. Prioritet 2 har med Otta (Bredalsvatn og Aursjoen), Vinstra (nedstrøms Øyvassoset), Moksa (reguleringsmagasiner og Våsjoen spesielt), Gausa (Bennsjøen, Benna og Roppa), Lågen (Harpefoss), Mesna (fjellsjøene og gjennom Lillehammer) og Mjøsa (fylling/tapping).

Vannregion Glomma tok med disse prioriteringene inn i forslaget til forvaltningsplan.

Forvaltningsplan for vannregion Glomma

Denne ble vedtatt av fylkestingene i slutten av 2015 og starten av 2016. Endelig godkjenning ble vedtatt i Klima- og miljødepartementet 01.07.2016. Her kom det endringer på vannkraftområdet.

Man lister opp vannforekomster med miljømål som er høyere enn dagens tilstand og som trenger nye tiltak som kan medføre krafttap,

eller som kan medføre andre typer tiltak som kan pålegges vannkraftsektoren for å oppfylle miljømålet. Det samlede krafttapet i Norge som kan følge av miljøforbedrende tiltak og fordelingen mellom regionene, har påvirket godkjenning av den enkelte plan.

Dette fører til endringer sammenlignet med de regionale prioriteringene. Prinsippet som følges sentralt, er at vassdrag med klare potensial for miljøforbedring til lavest mulig kostnad skal prioriteres. I vannregion Glomma er det generelt få forslag om minstevannføring som kan medføre vesentlig krafttap.

Godkjent bruk av tidsutsettelse

Under vannforekomster med miljømål som kan gi krafttap og måloppnåelse i 2021, finner vi revisjonssaker der det er utarbeidet et revisjonsdokument og innkallings- og omgjøringssaker der det er en påbegynt sak. I vannområde Mjøsa er kun en elvestrekning i Mesnavassdraget med her.

For revisjonssaker der det pr i dag er fremmet krav om revisjon og alle andre innkallings- og omgjøringssaker, gjelder måloppnåelse i 2027. Her er det 9 vannforekomster fra vårt vannområde.

For framtidige revisjonssaker der det ennå ikke er fremmet krav, gjelder måloppnåelse i 2033. I vannområde Mjøsa har vi 2 vannforekomster i denne kategorien.

Under vannforekomster med miljømål som forutsetter andre typer tiltak, hører 24 hjemme hos oss.

Oppsummert finner vi igjen det meste av våre innspill og prioriteringer, men ofte med utsatt

frist for å nå miljømålet. Jeg tenker at vi likevel bør være ganske fornøyde. Vi kan gjerne være uenige i både det ene og det andre, men man må ta inn over seg at Norge tross alt har valgt å beholde sterke sektormyndigheter og ordningen med de noe tidkrevende revisjonsprosessene.

Sluttkommentar

Alt har selsagt ikke bare vært rosenrødt, men totalt sett opplever jeg at vi, myndighetene, regulantene og verneinteressene har spilt godt på lag. Alle har stort sett vært enige i og fornøyde med resultatet og prioriteringene lokalt og regionalt. Arbeidet har pågått i 10 år.

En finsk og en svensk «ekspertkollega» har vurdert prosess og resultater i vannregion Glomma.

De påpekte at den sterke nedenfra-og-opp-tilnærmingen er en av hovedstyrkene. Prosessen med prioritering blant vannkraft-SMVF-er oppfatter de som vellykket. De mener det er god forankring på det lokale nivået.

En svensk kollega har derimot ment at vi «jukser» fordi vi kommer til enighet og prioriterer for tidlig i prosessen. Man burde heller synliggjort uenigheter blant brukerinteressene helt fram til vedtak i fylkesting og sentral godkjenning.

Et betimelig spørsmål er nå om arbeidet med revisjon av konsesjoner vil gå helt av seg selv og i tråd med de vedtatte prioriteringene. Så langt virker signalene fra NVE oppløftende, selv om jeg nok tror at vi fortsatt trenger de lokale vaktbikkjene for å fremme og mase på saker.